

קורונובו Koronowo

ראשית ההתיישבות היהודית בקורונובו (בגרמנית: Polnisch Crone) היא במאה ה-18. בתחילה היו אלה יהודים בודדים שהתנצרו, לדוגמה בשנים 1748, 1750, 1753, 1754. במקרה האחרון התיישב בקורונובו צורף אמיד ונודע, ברנרד נוביצקי. ב-1804 בעיר התגוררו 14 יהודים (1,1 אחוז מהאוכלוסיה), ב-1808 – 54 (4,3 אחוז), ב-1812 – 48 (4,9 אחוז), ב-1816 – 90 (5,8 אחוז), ב-1831 – 170 (9,5 אחוז), ב-1834 – 200, ב-1849 – 308 (14 אחוז), ב-1852 – 422 (16 אחוז), ב-1858 – 435 (15,7 אחוז), ב-1861 – 479, ב-1871 – 620 (17,3 אחוז), ב-1885 – 456 (11,5 אחוז), ב-1895 – 305 (7,9 אחוז), ב-1903 – 240 (6,2 אחוז), ב-1910 – 219 (4,1 אחוז).

הקהילה היהודית הרשמית קמה ב-30 במאי 1834. תחום השיפוט שלה חפף את תחום השיפוט העירוני בתקופה שבין שתי מלחמות העולם. יחד עם זאת, כמה מהאגודות היו ותיקות יותר מהקהילה הרשמית עצמה. ב-1797 נבנה בית כנסת קטן ממה שמכונה אבן פרוסית, עם גג רעפים, ומידותיו 6X10,5 מטרים; ב-1843 בית הכנסת ננעל בשל מצב טכני רעוע. משך איזושהי תקופה התפילות נתקיימו בבתי פרטיים, בין השאר אצל לב רוזנטל. הרב מ.א. לוי נקט מאמצים לבניית בית כנסת חדש; ב-1850 החלו לטפל בקבלת האישור מטעם השלטונות ומציאת המגרש לבנייה. חניכת בית הכנסת שברחוב שקולנה (Schulztraße) החגיגית חלה ביום ה-6 בספטמבר 1858. בית הכנסת הישן פורק, והקרקע נרכשה חזרה בידי שלטונות העיר.

בית ספר יהודי פעל בעיר החל מ-1831. יוליוס נוינבורג התמנה למורה הראשון. בשנת 1847 כיהנו שם שלושה מורים בשתי כיתות: לואיס פרנקנשטיין, משה מנדלסון, לואיס פולוורמאכר. ב-1859 למדו במקום 77 תלמידים. ב-1867 נרכש בית מגורים ברחוב קושצ'יילנה, והותאם לצרכי למידה וחינוך. בית הספר פעל עד לשנת 1878. ערב סגירתו למדו בו 111 תלמידים. ידוע כי במאה ה-19 פעלו בעיירה אגודות וארגונים יהודיים, בין השאר חברה קדישא (רשומה באופן פורמלי החל מ-1862 כ-*Chewra Kadischa Verein*), אגודת הנשים (*Frauenverein*).

נהיהודים התאגדו גם באגודת הסוחרים העצמאיים, שאיגדה את חבריה ללא הבדלי דת ומוצא, ושהתקיימה עד 1912.

בתקופה שבין שתי מלחמות העולם ירדה קרנה של הקהילה היהודית, וזאת בשל הגירה גדולה. 56 יהודים חיו בקורנוב ב-1921 (1,2 אחוז), 16 – ב-1929, אותו המספר ב-1931 (0,4 אחוז), 3 ב-1932, 2 ב-1933, ו-1 ב-1939. בית הכנסת שברחוב שקולנה ובית עלמין מגודר נמנו על הרכוש של הקהילה היהודית. האגודות שפורטו לעיל כבר לא היו פעילות.

הקהילה היהודית סקורנובו אוחדה והוכפפה לקהילה היהודית בבידגושץ', יחד עם קהילות אחרות שבוטלו באיזור בידגושץ', בסולץ קויאבסקי ופורדון. ברנרד קאצ'ורק הוא שניהל את רכוש הקהילה. ביום ה-4 בינואר 1934 הוא העביר את רכוש הקהילה לרשות הנהלת הקהילה היהודית בבידגושץ'. נהגת הקהילה בבידגושץ' הלינה על כך שבתקופה שבין רישום ומיון של רכוש הקהילה ביום ה-14 בספטמבר 1931 עד מסירתו כאמור ב-1934 יהודי קורנובו מכרו את רכיבי הרכוש והביאו את בית הכנסת להזנחה. מיד לאחר מכן ובעקבות כך, הנהלת הקהילה היהודית בבידגושץ' מכרה את בניין בית הכנסת לאגודת ההתעמלות "סוקול" ביום ה-15 באוקטובר 1938, תמורת 4000 זלוטי. עם פרוץ מלחמת העולם השנייה הגרמנים גירשו את היהודי היחיד שחי בקורנובו, ביום ה-18 בדצמבר 1939.

בית הכנסת שרד עד ימינו. לאורך שנות הכיבוש הגרמני שימש כמחסן צבאי, ולאחר 1945 משך תקופת מה – כבית מסחר, ולאחר מכן כבית קולנוע. בשנת 2010 הבניין, שעמד ללא שימוש, הפך לרכוש העיר. כמה שנים מאוחר יותר שוקם. על תפקידו זה מכבר מעיד לוח זכרון בפולנית ובעברית.

בתחילה הנפטרים מקורנובו נטמנו בסמפולן קראיינסקי. בית עלמין מקומי הוקם במחצית הראשונה של המאה ה-19 בפרוורי העיר, על תל לא גבוה בסביבה שוממת, כעת המקום נמצא בחלק המזרחי של העיר, ברחוב קולייובה (חלקה 546). שטח בית העלמין הינו 0,353 ההקטר. הוא משתרע על חלקה הדומה בצורתה לריבוע או למעוין. השטח מחולק לשתי חלקות. עם

הזשמן הוא גודר בגדר לבנים, ששרד לפרקים ממזרח ומדרום-מזרח. הקבורה האחרונה, של הנרי כהן, נערכה ב-6 בנובמבר 1933.

במהלך השואה בית העלמין נחרב חלקית, ההרס נמשך גם אחרי 1945. הועד לענייני דתות שליד נשיאות מועצת העם המחוזית בבידגושץ' תיכנן את חיסולו של בית העלמין; במקומו היה אמור לקום בית קברות כללי. הוועד המרכזי לענייני דתות בווארשה קבע כי נוהל זה אינו תקין, הודות לרזה התכנית נגנזה. בימינו בית העלמין גובל בשדה מעובד ממזרח, מצפון וממערב בשדות שוממים, ומדרום, דהיינו מכיוון רחוב קוטומייירסקה, בכביש עירוני. השטח אינו מיוער. נשתמרו קרוב ל-30 מצבות וכ-50 יסודות קברים. המצבות ששרדו עשויות אבן חול, בטון ולאסטריקו. הן מתוארכות ברבע האחרון של המאה ה-19 וראשית המאה ה-20; הישנה ביותר מ-1870. בית העלמין בקורונבו נרשם במרשם האתרים לשימור ביום ה-3 בינואר 1990 (החלטה מס' A-241).

ביבליוגרפיה:

- *Dzieje Koronowa*, red. D. Karczewski, Koronowo 2009.
- T. Kawski, *Gminy żydowskie pogranicza Wielkopolski, Mazowsza i Pomorza w latach 1918–1942*, Toruń 2007.